

Znanstveni kolokvij

Povijest u javnom prostoru: stanje i perspektive

Je li Drugi svjetski rat gotov?

4.12.2020.

Zašto je uopće osnovan Jasenovac?

Može li građanski rat ikada biti gotov?

Je li hladni rat gotov?
Dva priloga proučavanju nasilja u „dodu katastrofe“

Knjiga Igora Vukića „Radni logor Jasenovac“ kao ekstreman primjer neznanstvene revizije povijesti logora Jasenovac

Ideološka interpretacija i povijesna istina u slučaju fra Bernardina Sokola (1888.-1944.)

Zašto u hrvatskom društvu pa ni u stručnim krugovima nema ozbiljne rasprave o ustaškom logoru u Jasenovcu?

Spomenici kao oruđa mira ili kao oružje rata koji je službeno završio prije 75 godina

Dani ponosa i slave, godine pune muka i skakavaca: Drugi svjetski rat kao mjesto/vrijeme sjećanja u kontekstu „dugog“ 20. stoljeća kada su balkanski narodi „uzeli svoju sudbinu u svoje ruke“.

Poruka knjige Karla Jaspersa „Pitanje krivnje“ poraženima i naše dvojbe?

Registar balkanske prošlosti – kulturna anatomija jugoslavenskog socijalizma u postsocijalističkoj svakodnevnici i političkom diskursu

Udruga KlioFest

KlioFest

Povijest u javnom prostoru: stanje i perspektive.
Je li Drugi svjetski rat gotov?

Organizacijski odbor:

Magdalena Najbar-Agičić, predsjednica

Igor Duda

Stevo Đurašković

Vlatka Filipčić Maligec

Branimir Janković

Snježana Koren

Organizator:

Kliofest, udruga za promicanje kulture povijesti

www.kliofest.hr

e-mail: kliofest@gmail.com

Znanstveni kolokvij

Povijest u javnom prostoru 2020.

Je li Drugi svjetski rat gotov?

4. prosinca 2020.

Program

15:00-16:30 Prvi blok moderira Magdalena Najbar-Agičić

Branimir Janković: *Može li građanski rat ikada biti gotov?*

Marino Badurina: *Dani ponosa i slave, godine pune muka i skakavaca: Drugi svjetski rat kao mjesto/vrijeme sjećanja u kontekstu „dugog” 20. stoljeća kada su balkanski narodi „uzeli svoju sudbinu u svoje ruke”.*

Tomislav Oroz: *Registar balkanske prošlosti – kulturna anatomija jugoslavenskog socijalizma u postsocijalističkoj svakodnevi i političkom diskursu*

Hrvoje Volner: *Poruka knjige Karla Jaspersa „Pitanje krivnje” poraženima i naše dvojbe?*

Krešimir Zovak: *Je li hladni rat gotov? Dva priloga proučavanju nasilja u „dodu katastrofe”*

16:30-16:45 Pauza

16:45-18:15 Drugi blok moderira Stevo Đurašković

Antonio Grgić: *Spomenici kao oruđa mira ili kao oružje rata koji je službeno završio prije 75 godina*

Ivan Armanda: *Ideološka interpretacija i povijesna istina u slučaju fra Bernardina Sokola (1888.-1944.)*

Igor Vukić: *Zašto u hrvatskom društvu pa ni u stručnim krugovima nema ozbiljne rasprave o ustaškom logoru u Jasenovcu?*

Milan Radanović: *Knjiga Igora Vukića „Radni logor Jasenovac” kao ekstreman primjer neznanstvene revizije povijesti logora Jasenovac*

Domagoj Krpan: *Zašto je uopće osnovan Jasenovac?*

19:00-20:30 Okrugli stol Što nam se događalo s poviješću tijekom protekle godine? moderira Branimir Janković

Znanstveni skup zamišljen je kao nastavak inicijative pokrenute prošle godine koja je rezultirala kolokvijem *Povijest u javnom prostoru: stanje i perspektive – hrvatska i inozemna iskustva* održanim 6. prosinca 2019. na kojem se raspravljalo o mjestu povijesti u javnom prostoru, kao i o politici povijesti u njezinim različitim aspektima. Prošlogodišnji prvi susret imao je za cilj pokretanje rasprava unutar historioografske struke i u široj javnosti o manifestacijama povijesti prisutnima u javnom prostoru, mjestu povijesti u društvu i ulozi povijesne i drugih srodnih struka u oblikovanju službene politike povijesti.

Ove godine nastavljamo raspravu o javnoj povijesti kao području javne djelatnosti i kao temi historiografskih istraživanja te njezinom mjestu u obrazovnom sustavu, odnosno o javnoj povijesti kao znanstvenoj i stručnoj disciplini. Fokus je usmjeren na različite aspekte sjećanja na Drugi svjetski rat koje, po mišljenju mnogih, opterećuje hrvatsku politiku povijesti.

Pored dva bloka plenarnih izlaganja ove godine pokrećemo ciklus okruglih stolova na kojima ćemo svaki put raspravljati o događajima vezanima uz položaj povijesti u javnom prostoru, odnosno o politici povijesti u protekloj godini.

Dr. sc. Ivan Armanda

Leksikografski zavod Miroslav Krleža

ivan.armanda@gmail.com

Ideološka interpretacija i povijesna istina u slučaju fra Bernardina Sokola (1888.-1944.)

Glazbenika fra Bernardina Sokola (1888.-1944.) partizani su uvečer 28. rujna 1944. odveli iz samostanu na Badiji i ubili na brodu između Badije i Orebića, bacivši potom njegovo tijelo u more. Poslije Drugoga svjetskog rata, u doba komunističke Jugoslavije, o njemu i njegovoj sudbini smjelo se ponavljati samo službenu verziju da je ubijen zbog suradnje s okupatorima. Tu verziju su, poslije pada komunističkoga sustava, pokušali opovrgnuti neki povjesničari, pozivajući se pritom na povijesna vrela i izostanak argumenata kod onih koji su pisali protiv Sokola. Nakon što je u rujnu 2019. predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović na Badiji otkrila Sokolovu bistu, u medijima se postavilo pitanje o prikladnosti takvoga čina zbog Sokolove navodne suradnje s okupatorima, pri čemu se osobito naglašavalo da je prijavio neke partizane Nijemcima i tako skrivio njihovu smrt. Polemika koja se u medijima vodila o Sokolu i njegovoj bisti vratila je Korčulu i Korčulanu u 1944. godinu, u doba Drugoga svjetskog rata, a sam Sokol postao je (ponovo) žrtva ideoloških interpretacija koje su rezultirale podjelama u društvu. Stoga ćemo, služeći se povijesnim vrelima, kritički raščlaniti optužbe protiv fra Bernardina Sokola, prikazati genezu konstruiranja memorije o njegovu slučaju i osvrnuti se na medijske napise u povodu postavljanja njegove biste na Badiji.

Marino Badurina

Filozofski fakultet u Zagrebu

mbadurina90@gmail.com

Dani ponosa i slave, godine pune muka i skakavaca: Drugi svjetski rat kao mjesto/ vrijeme sjećanja u kontekstu „dugog” 20. stoljeća kada su balkanski narodi „uzeli svoju sudbinu u svoje ruke”.

„Dani ponosa i slave” za jedne uvijek su uvod u „godine pune muka” i „godine koje su pojeli skakavci” za neke druge. Postavljam pitanje kako se iskupati iz rovova trenutnih službenih politika povijesti, iz sadašnje pat pozicije u politikama sjećanja, popularno svedenih na odnos „ustaša i partizana”. Za historiografiju potencijalni odgovor bio bi u napuštanju okoštalih narativa žrtve i narativa pobjednika te, nasuprot tome, u nereduciranom uzimanju „našeg” 20. stoljeća u cjelokupnosti njegova iskustva, kao stoljeća kada smo naprosto bili bitni; i kao žrtve, i kao zločinci, i kao pobjednici. U promjeni fokusa politika povijesti moguća formula bila bi: skretanje pozornosti s 20. stoljeća kao gotovo jedine referentne točke koja nas definira i s kojom se identificiramo te eventualno prebacivanje na mjesta i datume sjećanja u daljoj prošlosti. Time bi se (u optimističnoj projekciji) skinuo dio tereta (krivnje i odgovornosti) s pleća historiografije 20. stoljeća i oslobodila njena autonomna znanstvenost. No, upravo takav zaokret predstavljao bi složen zahvat kada je to stoljeće ujedno vrijeme vašeg svojevrsnog pozitivnog i negativnog povijesnog vrhunca. No povjesničari bi, u pokušaju vraćanja poljuljanog kredibiliteta svoje profesije, danas morali biti prvi koji će se hrabro otisnuti na nove pučine vlastite slobodne nesigurnosti i nesigurne slobode, zagaziti u najdublje i najmutnije vode bez izvanstručnih obzira. No je li takva možebitno *larpurlartističko*-historiografska pozicija (danas) uopće moguća?

Antonio Grgić

*Institut za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti
i kulturne studije TU Graz
antoniogrgich@gmail.com*

Spomenici kao oruđa mira ili kao oružje rata koji je službeno završio prije 75 godina

Spomenici su jedna vrsta materijalizacije povijesti u javnom prostoru; oni obilježavaju događaje i osobe od povijesnog, političkog, ideološkog ili nekog drugog značenja za društvo kao takvo. Pitanje glasi: na koji način se u Hrvatskoj koriste spomenici pri obradi društvene traume Drugoga svjetskog rata od uspostave višestranačkog sustava devedesetih do danas? Od rušenja spomenika iz socijalističkog razdoblja i Tuđmanove ideje pomirbe pod spomenikom u Jasenovcu tijekom 1990-ih, pa sve do natječaja koji je raspisalo Ministarstvo hrvatskih branitelja 2019. za spomenik žrtvama svih totalitarnih režima Drugoga svjetskog rata i poslijeratnog razdoblja svjedočimo donošenju *ad hoc* rješenja uzrokovanih manjkom strategije te skoro nikakve političke, stručne ili znanstvene rasprave na tu temu. Kao društvo imamo izbor: koristiti spomenike kao oruđa mira ili kao oružje u ratnom sukobu koji je službeno završio prije 75 godina.

Doc. dr. sc. Branimir Janković

Filozofski fakultet u Zagrebu

bjankovi@ffzg.hr

Može li građanski rat ikada biti gotov?

Jedan od razloga zašto Drugi svjetski rat u Hrvatskoj nikako da završi – osim zbog nepomirljivog ideološkog sukoba – jest i u tome što se ujedno radi o građanskom ratu, a ne samo međunarodnom ratu između država i velikih sila. Poznato je da nasljeđe građanskog rata traje desetljećima nakon njegova okončanja i često rezultira novim građanskim ratom te se čak postavlja pitanje da li građanski rat uopće ikada završava. U posljednje vrijeme fenomen građanskog rata sve se više analizira u društvenim i povijesnim znanostima. Zanimljivo je da se pritom čak i period 1914-1945. naziva europskim građanskim ratom, kako glasi naslov knjige Enza Traversa *Fire and Blood: The European Civil War 1914–1945* (2016; francuski izvorNIK 2007). U tom smislu koncept građanskog rata i njegova nasljeđa vidim kao ključ tumačenja prijevora o Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj koji osim toga omogućuje dublje razumijevanje hrvatske povijesti 20. i 21. stoljeća. Posebno jer se u postojećim diskusijama i prijedorima stalno vrtimo u krug i kronično nam nedostaju novi argumenti i teme, kao i nova pitanja i perspektive. Važnim se čini i poticanje komparacija s drugim državama koje su prošle kroz građanski rat te koje i danas imaju oštre sukobe oko sjećanja na njega, poput Španjolske i SAD-a te mnogih drugih. Za pitanje povijesnih usporedbi i teorijskih razmatranja fenomena građanskog rata i njegova osjetljivog nasljeđa osobito je korisno uključiti uvide iz recentne knjige Davida Armitagea o građanskim ratovima *Civil Wars: A History in Ideas* (2017).

Domagoj Krpan

Filozofski fakultet u Rijeci

krpandomagoj@gmail.com

Zašto je uopće osnovan Jasenovac?

U određenom djelu hrvatske javnosti postoji uvjerenje da je Jasenovac bio samo radni logor te da svi dokazi o broju ubijenih i načinu rada samog logora nisu ništa drugo doli jugoslavensko-velikosrpska propaganda koja ima za cilj nametnuti kolektivnu krivnju hrvatskom narodu. Povjesničari i svi drugi koji pokušavaju na znanstvenim osnovama pobiti tvrdnje o radnom logoru bivaju optuženi da su antihrvatski nastrojeni. No, sama teorija o radnom logoru (čak i da je točna) sa sobom povlači niz novih pitanja, poput: *Zbog čega je uopće Jasenovac onda osnovan?; Na temelju čega su ljudi u njega bili smješteni?;* itd. U ovom radu će se prikazati kako se može teorija o radnom logoru iskoristiti da se prikaže kako je ustaški režim bio zločinački, tj. kako se zagovornike teorije o radnom logoru može pobiti njihovim vlastitim oružjem.

Doc. dr. sc. Tomislav Oroz

Sveučilište u Zadru

tomislav.oro@gmail.com

Registar balkanske prošlosti – kulturna anatomija jugoslavenskog socijalizma u postsocijalističkoj svakodnevi i političkom diskursu

U prezentaciji će se problematizirati kulturni aspekti odnosa prema socijalističkoj prošlosti kroz analizu registra izdajnika iniciranog 2015. godine uoči i nakon parlamentarnih izbora. Prepoznajući u diskursu političkih stranaka desnog spektra ostatke udomaćenih zapadnjačkih slika Balkana, postavlja se pitanje o mogućnostima i uvjetima identitetskog bijega s Balkana kada ga diskurzivna uskrsnuća ponovno vraćaju u život. Kroz analizu političkog diskursa i virtualnog registra izdajnika obilježenog sarkazmom i humorom, pokušat će se promisliti kulturni aspekti odnosa prema (ne)problematičnoj socijalističkoj prošlosti kroz raznolike prakse sjećanja. U egzorcizmu čudovišne prošlosti čije se izgnanstvo zaziva u postsocijalističkoj sadašnjosti, Balkan funkcionira kao svojevrsna kulturološka fatamorgana obilježena dubokom ambivalencijom i hermetičnošću. S jedne strane on izrasta kao privedenje na diskurzivnim petljama tribalizirane ciklične prošlosti, orijentaliziranim vizijama vlastite drugosti i esencijaliziranim kulturnim osobitostima, dok se s druge strane bijegom od istih potvrđuju i objektiviziraju „činjenice o Balkanu” kroz metonimijske evokacije (ne)problematične socijalističke prošlosti.

Milan Radanović

Arhiv Srba Hrvatske

hrastovegrane@gmail.com

Knjiga Igora Vukića „Radni logor Jasenovac” kao ekstreman primjer neznanstvene revizije povijesti logora Jasenovac

U izlaganju ću nastojati ukazati na grube manjkavosti metodološkog pristupa publicista Igora Vukića u njegovom pokušaju pisanja povijesti logora Jasenovac (i Stara Gradiška). Glavni akcent izlaganja jest na autorovom ignoriranju obimnog korpusa povijesnih izvora i ignoriranju, mjestimice i negiranju, masovnoga stradanja u logorima Jasenovac i Stara Gradiška. Nastojat ću dokazati da je autor koristio sasvim mali dio dokumenata koji govore o logorima Jasenovac i Stara Gradiška iz fonda Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Hrvatskom državnom arhivu, odnosno da je tendenciozno ignorirao većinu dokumenata, usprkos njegovoj tvrdnji da je pregledao cijeli fond. Također, ukazat ću na vrlo selektivno i neznanstveno korištenje izvora (objavljeni dokumenti i memoarska literatura) koje autor nije mogao zaobići te selektivno korištenje nekih neobjavljenih arhivskih izvora.

Izv. prof. dr. sc. Hrvoje Volner

Sveučilište u Osijeku

hvolner@gmail.com

Poruka knjige Karla Jaspersa „Pitanje krivnje” poraženima i naše dvojbe?

Na temelju Jaspersove knjige „Pitanje krivnje” o odnosu poraženih i pobjednika možemo reći da su prvi dani na milost i nemilost drugih na čiju dušu pada izbor sredstava. Ako stoji općeprihvaćeni zaključak o nepostojanju kolektivne odgovornosti naroda za lopovluk, deportacije i ubojstva počinjenih od strane pojedinih osoba, političkih pokreta..., onda ovime konstatiram zagovor poraženoga za milost. Milosti uglavnom nikada nije bilo. Pobjednik bi, eventualno, s razine političkog nastupanja postupao pragmatično tako da ne izgubi obraz.

Ali i svako raspravljanje o postupanju pobjednika vodi k pitanjima moralne filozofije čiji su zaključci toliko jasni da vrijede i za zajednicu anđela. Manifestaciju moralne filozofije smo trebali vidjeti u potpunoj realizaciji moderne. Zbog navedenog moramo uvesti određene methodske prepreke kod rasprave o suočavanju s prošlošću.

Smatram da je nužno odvajanje nasilja koje nas opterećuje u dvije sintetske grupe, etničkog sukoba i revolucionarnog terora. Svaka grupa ima svoj kauzalni, vremenski i prostorni opseg s odvojenim vremenskim trajanjem. Budući se radi o različitim ciklusima nasilja, treba ih i zasebno analizirati. Oni se mogu dodirivati i dodiruju se, mogu završavati različitim intenzitetima: građanskim nemirima, političkim rezolucijama i vojnim sukobom.

Igor Vukić

Društvo za istraživanje trostrukog logora Jasenovac
igor.vukic.zg@gmail.com

Zašto u hrvatskom društvu pa ni u stručnim krugovima nema ozbiljne rasprave o ustaškom logoru u Jasenovcu?

Gotovo da nema dana ili barem tjedna da se negdje u javnoj sferi u Hrvatskoj ne spomene ustaški logor u Jasenovcu iz vremena Nezavisne Države Hrvatske (1941-1945). Površnome promatraču moglo bi se činiti da se o toj povijesnoj činjenici vode plodne i utemeljene rasprave, s analizama autentičnih dokumenata i svjedočenja bivših sudionika (zatočenika i drugih). Iako se takvih dokumenata u arhivima posljednjih godina pronalazi sve više, u hrvatskome društvu pa ni u stručnim krugovima još nema ozbiljne rasprave o logoru u Jasenovcu (a ni o drugim fenomenima iz Nezavisne Države Hrvatske). Premda logor u Jasenovcu opterećuje hrvatsku politiku povijesti i hrvatsko društvo u širem smislu, za sada je prepušten „raspravama” u zatvorenim krugovima političara, povjesničara i istraživača povijesti. Ni djelovanje Vijeća za suočavanje s nasljeđem nedemokratskih sustava nije potaknulo osobit iskorak. Većina njegovih preporuka ostala su mrtvo slovo na papiru, među ostalim i ona o stvaranju mreža istraživača koji bi se bavili osjetljivim povijesnim pitanjima, osobito tamo gdje su dosadašnji rezultati bili obilježeni snažnim političkim utjecajem. U ovom izlaganju pokušat će se odgovoriti na pitanje zašto je tako. Neke od teza: razlozi leže u strahu da će biti narušeni interesi potencijalnih sudionika rasprave (strah od gubitka moći, posla, napredovanja u poslu, itd). Zatim, mogući su sudionici zakočeni predrasudama utemeljenima na ranijem obrazovanju, uz česti dodatak obiteljskoga nasljeđa. Prevladavanje ovih prepreka i strahova dovelo bi do plodne i utemeljene rasprave, koja bi pomogla simboličkom „završavanju Drugog svjetskog rata” u Hrvatskoj.

Krešimir Zovak

Centar za radničke studije, Zagreb

kresimir.zovak@gmail.com

Je li hladni rat gotov? Dva priloga proučavanju nasilja u „dobu katastrofe“

Blokovska podjela svijeta uspostavljena nakon Drugog svjetskog rata, desetljećima je sputavala kritičko sagledavanje potonuća Europe i velikog dijela svijeta u kaos „tridesetogodišnjeg rata“ 20. stoljeća. Pišući potkraj 1980-ih godina svoju studiju o holokaustu, američki povjesničar Arno J. Mayer upravo je u odbacivanju ostataka hladnoratovskih mistifikacija vidio neminovan korak ka boljem razumijevanju uspona nacizma i s njime povezanog najtragičnijeg perioda europske povijesti. Ipak, hladnoratovski narativ koji europsku kataklizmu 1914.-1945. tumači kroz prizmu „dvaju totalitarizama“, ne samo da neće izgubiti snagu, već će završetkom hladnog rata doživjeti svoje zlatno doba, osobito s druge strane srušenog berlinskog zida.

Prije dvije godine na našem su se jeziku ukazali prijevodi dviju nagrađivanih knjiga zapadnih povjesničara: *Nasilje kao generativna sila* Maxa Bergholza i *Krvava prostranstva* Timothyja Snydera – koje dobro oslikavaju problem ostavštine hladnog rata u historiografiji, kao i nastojanja da se ta ostavština konačno nađe. S jedne strane imamo Bergholzovu skrupuloznu historizaciju kojom se nastoji rekonstruirati korake eskalacije nasilja u jednoj ruralnoj zajednici i objasniti njegove uzroke. Nasuprot tome stoje Snyderove površne analogije i pobrojavanje žrtava nasilja diljem istočne Europe koje nas treba šokirati i izazvati moralno zgražanje nad „obama totalitarizmima“. U izlaganju će se argumentirati da su pažljiva mikrohistorijska kontekstualizacija nasilja kakvu nudi Bergholz nužni kako bismo razvili adekvatnije analitičke alate za razumijevanje kompleksne dinamike nasilja koje je u „dobu katastrofe“ teško potreslo i naše prostore.

www.kliofest.hr
www.historiografija.hr

kliofest